

**OLIV TA'LIM SHAROITIDA LEKSIK KOMPETENSIYANI AXBOROT TA'LIM
TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING USUL VA
VOSITALARI**

**МЕТОДЫ И СРЕДСТВА РАЗВИТИЯ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**METHODS AND TOOLS FOR DEVELOPING LEXICAL COMPETENCE
THROUGH INFORMATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN HIGHER
EDUCATION**

Sadaddinova Nodira Erkinovna

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Turizm fakulteti Lingvistika va ingliz tilini o'qitish metodikasi kafedrası

2- kurs magistranti

sadaddinovanodira99@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarning ingliz tilidagi leksik kompetensiyasini axborot-ta'lim texnologiyalari yordamida rivojlantirishning samarali usul va vositalari tahlil qilinadi. Leksik kompetensiyaning mazmuni, uning talabalarning kommunikativ faoliyatidagi o'rni hamda zamonaviy ta'lim muhitida lug'at boyligini oshirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, elektron darsliklar, onlayn platformalar, mobil ilovalar, multimedia vositalari va interaktiv mashqlarning talabalarning leksik bilimlarini mustahkamlashdagi roli ko'rib chiqiladi. Mazkur jarayonda o'qituvchining innovatsion yondashuvi, ta'limni individuallashtirish, mustaqil o'rganishni qo'llab-quvvatlash hamda o'quv motivatsiyasini oshirish masalalari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari axborot-ta'lim texnologiyalaridan oqilona foydalanish orqali leksik kompetensiyani samarali rivojlantirish, o'quv jarayonini tizimli tashkil etish va interaktiv metodlarning qo'llanilishi muhim ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: leksik kompetensiya, oliy ta'lim, axborot-ta'lim texnologiyalari, ingliz tili, interaktiv metodlar, raqamli vositalar, kommunikativ yondashuv.

**МЕТОДЫ И СРЕДСТВА РАЗВИТИЯ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В
ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ С ПОМОЩЬЮ ИНФОРМАЦИОННЫХ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.**

Аннотация. В данной статье анализируются эффективные методы и инструменты развития лексической компетенции студентов в высших учебных заведениях с использованием информационно-образовательных технологий. Подчеркивается содержание лексической компетенции, ее роль в коммуникативной деятельности

студентов и важность расширения словарного запаса в современной образовательной среде. Также рассматривается роль электронных учебников, онлайн-платформ, мобильных приложений, мультимедийных инструментов и интерактивных упражнений в укреплении лексических знаний студентов. В этом процессе обосновываются вопросы инновационного подхода преподавателя, индивидуализации обучения, поддержки самостоятельного обучения и повышения мотивации к обучению. Результаты исследования показывают, что эффективное развитие лексической компетенции важно посредством рационального использования информационно-образовательных технологий, систематической организации учебного процесса и применения интерактивных методов.

Ключевые слова: лексическая компетенция, высшее образование, информационно-образовательные технологии, английский язык, интерактивные методы, цифровые инструменты, коммуникативный подход.

METHODS AND MEANS OF DEVELOPING LEXICAL COMPETENCE IN HIGHER EDUCATION WITH THE HELP OF INFORMATION EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

Annotation. This article analyzes effective methods and tools for developing students' lexical competence in English in higher education institutions using information and educational technologies. The content of lexical competence, its role in students' communicative activities, and the importance of increasing vocabulary in a modern educational environment are highlighted. The role of electronic textbooks, online platforms, mobile applications, multimedia tools, and interactive exercises in strengthening students' lexical knowledge is also considered. In this process, the issues of the teacher's innovative approach, individualization of education, support for independent learning, and increasing learning motivation are substantiated. The results of the study show that it is important to effectively develop lexical competence through the rational use of information and educational technologies, the systematic organization of the educational process, and the use of interactive methods.

Keywords: lexical competence, higher education, information and educational technologies, English, interactive methods, digital tools, communicative approach.

Kirish (Introduction). Zamonaviy oliy ta'lim tizimida talabalarning leksik kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish chet tilini samarali egallashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ingliz tilini o'qitishda lug'at boyligining kengligi, so'z va iboralarni nutqiy vaziyatga mos holda to'g'ri qo'llay olish hamda ularning ma'nosini kontekstda anglash talabaning kommunikativ kompetensiyasini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlardandir. Shu bois, leksik kompetensiyani rivojlantirishda an'anaviy metodlar bilan bir qatorda zamonaviy axborot-ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda axborot-ta'lim texnologiyalari ta'lim jarayonini takomillashtirish, o'quv materiallarini tizimli va interaktiv tarzda yetkazish hamda

talabalarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishda keng imkoniyatlar yaratmoqda. Xususan, elektron darsliklar, onlayn platformalar, mobil ilovalar, raqamli lug'atlar, multimedia vositalari va interaktiv mashqlar talabalarning lug'at boyligini oshirish, o'rganilgan birliklarni amaliyotda qo'llash hamda til o'rganishga bo'lgan qiziqishni kuchaytirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Mazkur maqolada oliy ta'lim sharoitida talabalarning ingliz tilidagi leksik kompetensiyasini axborot-ta'lim texnologiyalari yordamida rivojlantirishning usul va vositalari tahlil qilinadi hamda ushbu jarayonni samarali tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar ilgari suriladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Oliy ta'lim sharoitida talabalarning leksik kompetensiyasini axborot-ta'lim texnologiyalari yordamida rivojlantirish masalasi bo'yicha turli xorijiy va mahalliy tadqiqotlar o'rganildi. Jumladan, J. Brown va H. Lee tomonidan yaratilgan "Developing Lexical Competence through Digital Learning Environments" maqolasi, A. Smithning "Information Technologies in Vocabulary Teaching" hamda M. Johnsonning "Interactive Tools for Enhancing English Lexis" nomli ilmiy ishlarida axborot texnologiyalari asosida leksik bilimlarni shakllantirish va mustahkamlashning samarali usullari tahlil etilgan. Ushbu tadqiqotlarda elektron ta'lim muhitlari, multimedia vositalari, interaktiv mashqlar va onlayn platformalar orqali talabalarning lug'at boyligini oshirishning nazariy hamda amaliy jihatlari keng yoritilgan.

Shuningdek, o'zbek tilidagi ilmiy manbalardan N. Isломovning "Axborot-ta'lim texnologiyalari asoslari" hamda D. Mirzaevning "Chet tilini o'qitishda raqamli vositalardan foydalanish" kabi ishlar tahlil qilindi. Mazkur manbalarda oliy ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, ta'lim jarayonini individuallashtirish, interaktiv metodlarni qo'llash hamda talabalarning leksik va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning metodik asoslari yoritib berilgan.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Oliy ta'lim sharoitida talabalarning leksik kompetensiyasini axborot-ta'lim texnologiyalari yordamida rivojlantirish jarayonida tadqiqotchi o'quv materiallari, raqamli resurslar hamda talabalarning individual xususiyatlarini kompleks tarzda hisobga olishi zarur. Bir tomondan, talabalarning mavjud lug'at darajasi, til o'zlashtirish tezligi va o'rganish uslublari metod tanlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ikkinchi tomondan, axborot-ta'lim texnologiyalari orqali taqdim etilayotgan interaktiv mashqlar, multimedia materiallar, elektron platformalar va raqamli lug'atlarning samaradorligi ham alohida e'tiborga olinadi. Tadqiqot davomida axborot-ta'lim texnologiyalarining leksik kompetensiya shakllanishiga ta'siri eksperimental usul asosida aniqlanadi. Shu maqsadda ikki guruh talaba jalb etiladi: eksperimental guruhda ta'lim jarayoni zamonaviy axborot-ta'lim texnologiyalari asosida tashkil etiladi, nazorat guruhi esa an'anaviy o'qitish metodlari orqali ta'lim oladi. Axborot-ta'lim texnologiyalari yordamida leksik kompetensiyani rivojlantirishda quyidagi metodlardan foydalaniladi:

- Interaktiv mashqlar – yangi leksik birliklarni kontekst asosida o'zlashtirish va amaliy qo'llash;
- Adaptiv o'rganish algoritmlari – talabalarning individual xatolarini aniqlash va ularni takroriy mashqlar orqali bartaraf etish;

- Multimedia resurslari (video, audio, animatsiyalar) – lug‘atni vizual va eshitish orqali mustahkamlash;
- Elektron platformalar va onlayn lug‘atlar – so‘zlarni izlash, ma’nosini anglash va nutqda qo‘llash imkoniyatini kengaytirish;
- Baholash va monitoring tizimlari – talabalarning o‘zlashtirish darajasini aniqlash, natijalarni tahlil qilish va individual yondashuvni ta’minlash.

Mazkur metodlar orqali talabalarning leksik kompetensiyasini rivojlantirishda axborot-ta’lim texnologiyalarining samaradorligi aniqlanadi va metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – zamonaviy texnologiyalar vositasida talabalarning lug‘at boyligini oshirish, so‘zlarni kontekstda to‘g‘ri qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish va ularning kommunikativ kompetensiyasini sezilarli darajada yuksaltirishdan iborat. [1; 58–61-b.].

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Oliy ta’lim sharoitida talabalarning leksik kompetensiyasini axborot-ta’lim texnologiyalari yordamida rivojlantirish samaradorligini o‘rganish jarayonida bir qator muhim jihatlar aniqlandi. Leksik kompetensiyaning shakllanishi asosan ikki tarkibiy qismga ajratildi: lug‘at boyligini oshirish va leksik birliklarni kontekstda to‘g‘ri qo‘llash qobiliyati. Lug‘at boyligi yangi so‘z va iboralarni o‘zlashtirish bilan bog‘liq bo‘lsa, ularni kontekstda qo‘llash kommunikativ vaziyatlarda samarali muloqotni ta’minlaydi.

Eksperimental tadqiqot natijalariga ko‘ra, axborot-ta’lim texnologiyalaridan foydalangan eksperimental guruh talabalari an’anaviy metodlar asosida ta’lim olgan nazorat guruhiga nisbatan yuqori natijalarni ko‘rsatdi. Xususan, elektron platformalar, interaktiv mashqlar, multimedia vositalari va raqamli lug‘atlar yordamida o‘rganilgan leksik birliklar tezroq o‘zlashtirilgan hamda ularni nutqda qo‘llash ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshgan.

Shuningdek, tadqiqot davomida frazeologik birliklarni o‘zlashtirish jarayonida ham ijobiy natijalar qayd etildi. Axborot-ta’lim texnologiyalari asosida frazeologik birliklarning vizual, audio va kontekstual tarzda taqdim etilishi ularning samarali o‘zlashtirilishiga xizmat qildi. Masalan, ingliz tilidagi “break the ice”, “hit the books” kabi birikmalar interaktiv topshiriqlar orqali o‘rgatilganda, talabalarning ularni eslab qolish va real nutq jarayonida qo‘llash ko‘nikmalari ancha yuqori bo‘lgan.

Bundan tashqari, elektron monitoring va baholash tizimlari orqali har bir talabaning individual rivojlanish dinamikasi aniqlab borildi. Eksperimental guruh natijalari shuni ko‘rsatdiki, axborot-ta’lim texnologiyalari lug‘at boyligini kengaytirish, xatolarni tezkor aniqlash va ularni bartaraf etishda yuqori samaradorlikka ega. Talabalarning o‘zlashtirish jarayonidagi faolligi oshgani, mustaqil o‘rganish ko‘nikmalari shakllangani ham kuzatildi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, axborot-ta’lim texnologiyalaridan foydalanish talabalarning leksik kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Bu yondashuv nafaqat yangi leksik birliklarni o‘zlashtirish, balki ularni turli kommunikativ vaziyatlarda to‘g‘ri va erkin qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Xulosa qilib aytganda, oliy ta’lim sharoitida talabalarning leksik kompetensiyasini axborot-ta’lim texnologiyalari yordamida rivojlantirish samarali yondashuvlardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon nafaqat yangi leksik birliklarni o‘zlashtirishni, balki ularni turli kommunikativ vaziyatlarda to‘g‘ri va

o‘rinli qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishni ham ta‘minlaydi. Axborot-ta‘lim texnologiyalaridan foydalanish jarayonida talabalarning individual xususiyatlari, bilim darajasi va o‘zlashtirish sur‘atini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, o‘qitish jarayonida zamonaviy metod va vositalardan oqilona foydalanish, interaktivlikni ta‘minlash, talabalarning faol ishtirokini rag‘batlantirish hamda ularning natijalarini muntazam monitoring qilish ta‘lim samaradorligini yanada oshiradi. Tadqiqot asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi: axborot-ta‘lim texnologiyalarini o‘quv jarayoniga tizimli ravishda joriy etish; elektron va interaktiv o‘quv materiallarini boyitish; talabalarning mustaqil ta‘lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish; o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini oshirish hamda innovatsion pedagogik yondashuvlarni keng qo‘llash. Umuman olganda, axborot-ta‘lim texnologiyalari yordamida leksik kompetensiyani rivojlantirish o‘quv jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi va talabalarning ingliz tilida erkin, to‘g‘ri hamda samarali muloqot qilish qobiliyatini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu yo‘nalishda olib borilayotgan ilmiy va amaliy ishlar oliy ta‘lim tizimida chet tilini o‘qitish sifatini yanada oshirishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati (References):

1. Brown J., Lee H. Developing Lexical Competence through Digital Learning Environments // Language Learning Journal. – 2018. – P. 45–52.
2. Smith A. Information Technologies in Vocabulary Teaching // International Journal of Educational Technology. – 2019. – P. 58–61.
3. Johnson M. Interactive Tools for Enhancing English Lexis // Educational Technology Review. – 2020. – P. 33–40.
4. Islomov N. Axborot-ta‘lim texnologiyalari asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim vazirligi, 2017. – 22–28-betlar.
5. Mirzaev D. Chet tilini o‘qitishda raqamli vositalardan foydalanish. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim vazirligi, 2018. – 35–42-betlar.
6. Richards J. C., Schmidt R. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. – London: Pearson Education, 2010. – 678 p.
7. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 477 p.
8. Harmer J. How to Teach English. – Harlow: Longman, 2007. – 288 p.
9. Chapelle C. A. Computer Applications in Second Language Acquisition. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 222 p.
10. Warschauer M., Healey D. Computers and Language Learning: An Overview // Language Teaching. – 1998. – Vol. 31. – P. 57–71.